

Demokracia a zahraničná politika	165
John F. Kenneedy: Prejav k vodcom Južných baptistov	175
Národná organizácia žien: Programové vyhlásenie	180
Clyde Warrior: „Nie sme slobodní“	186
Spojené štáty v. Nixon	193

Deklarácia nezávislosti (1776)

Ani jeden dokument v amerických dejinách nemožno porovnať s tým, aké miesto v mysliach a srdciach amerických občanov zaujíma Deklarácia nezávislosti. Nielen že ju nemôže obísť nikto, kto hlbšie skúma rozvoj demokracie v Spojených štátoch, ale v mnohých ohľadoch je aj centrálnym dokumentom tejto demokracie. Deklaráciou nezávislosti treba začať, pretože vrhá svetlo nielen na minulosť a osvetľuje rozvoj demokratických myšlienok a inštitúcií Nového sveta, ale i na budúcnosť, aby ukázala, ako Spojené štáty plnia jej prisľuby, a upozorňovala na oblasti, kde tieto ideály potrebujú dlhší čas na to, aby dozreli.

Mali by sme chápať, že Deklarácia nezávislosti je oveľa viac ako len vyhlásenie, že trinásť anglických kolónií sídlacích na východnom pobreží Severnej Ameriky sa nepokladá za podriadených a oddaných Veľkej Británii a jej panovníkovi, Jurajovi III. Môžeme v nej nájsť predstavy vtedajších Američanov o tom, ako by mal žiť slobodný ľud, akú formu by mala mať vláda a aké sú vzájomné povinnosti vlády a občanov, aby sa zachoval poriadok a sloboda.

Ak by ste po skončení veľkej vojny medzi Francúzskom a Veľkou Britániou o nadvládu nad Severnou Amerikou v roku 1763 kráčali po ulici ktoréhokoľvek koloniálneho mesta či dediny alebo sa zastavili

na farme pri vidieckej ceste a spýtali ste sa obyvateľov, za čo sa pokladajú, neboli by odpovedali: „Sme Američania.“ Namiesto toho by sa hrdo vyhlásili za verných poddaných jeho veličenstva žijúcich v kolóniách. S ich druhmi v materskej krajine ich spájal jeden jazyk, jedna kultúra a tradície, a predovšetkým spoločné zákonné práva a privilégia.

Francúzske a indiánske vojny, po ktorých Francúzsko stratilo svoj vplyv v Novom Svete a významne sa zvýšila bezpečnosť britských kolónií, zároveň zanechali vládu jeho veličenstva veľmi zadĺženú. Keď anglickí vládni úradníci videli, že kolónie prosperujú, usúdili, že kolonisti by mali prinajmenšom zaplatiť náklady na svoje spravovanie a bezpečnosť. Keď sa v šesťdesiatych rokoch osemnásteho storočia Veľká Británia pokúsila zosilniť kontrolu nad obchodovaním a spravovaním kolónií, kolonisti búrlivo protestovali, že tieto opatrenia porušujú ich práva ako Angličanov.

V skutočnosti už samotná vzdialenosť kolónií od ich materskej krajiny tieto práva zmenila a zmenila aj spôsob, akým kolonisti vnímali individuálne práva. Život v pohraničných oblastiach podporoval zvýšený pocit nezávislosti jednotlivca, pocit, že vláda by nemala zasahovať do bežného života občanov a že poslaním vlády je zabezpečovať a

chrániť slobodu a majetok jej občanov. Zárodok týchto myšlienok možno nájsť v anglickom myslení, ale britská vláda a zákon v oseemnástom storočí mali tendenciu zvyšovať moc kráľa a najmä parlamentu. Zákon, podľa Sira Williama Blackstona, je nariadením panovníka.

Američania však odmietali myšlienku silnej vlády a autoritárskeho panovníka a tvrdili, že je to proti britskej tradícii práv. Pamflety, ktoré sa začali v kolóniách objavovať začiatkom šesťdesiatych rokov osemnásteho storočia, útočili proti rastúcej moci parlamentu a varovali, že jeho zvýšené právomoci oslabia ich individuálne slobody. Keď sa Anglicko pokúšalo upevniť svoju imperiálnu moc, narazilo v kolóniách na silný odpor. Pokusy zaviesť clá sa stretli s protestmi, bojkotmi a petíciami a zväčša sa pre Korunu končili neúspechom. Začiatkom sedemdesiatych rokov sa kráľovská vláda v kolóniách rozpadla, takže v roku 1775 už skutočná vládna moc spočívala v rukách miestne volených zákonodarných zborov. Tie mali pomerne jasnú predstavu o tom, čo by vláda mala a nemala robiť, a Američania vo všetkých kolóniách s tým v podstate súhlasili. Trvalý význam Deklarácie nezávislosti spočíva sčasti v schopnosti jej autorov zachytiť a vyjadriť tieto názory a postoje.

Keď sa ani prostredníctvom petícií nepodarilo zabezpečiť nápravu, Druhý kontinentálny kongres odhlasoval vyhlásenie nezávislosti od Anglicka a určil Johna Adamsa, Benjamína Franklina a Thomasa

Jeffersona, aby spísali deklaráciu. Všetci traja muži dobre poznali anglické tradície a každý z nich sa dôkladne zaoberal problémom vlády. Jefferson z nich však bol najväčším majstrom pera a jeho slová vystihli nádeje a ideály amerického experimentu.

Ako sa neskôr vyjadril John Adams, v Deklarácii nezávislosti nebola ani jedna nová myšlienka. Bezpochyby sa v nej prejavuje vplyv Johna Locka a iných anglických spisovateľov. Ale vidieť v nej aj názory na vládu, o ktorých sa v posledných pätnástich rokoch v kolóniách intenzívne diskutovalo. Deklarácia je zjavne súčasťou tradície písania pamfletov. Je to vlastne pamflet, propagandistický dokument určený na ospravedlnenie bezprecedentného, radikálneho a protizákonného činu, tým, že zvaluje vinu na zlého kráľa a parlament. Kolonisti, ako tvrdili autori, iba chránili svoje Bohom dané práva.

Bolo by však nesprávne zavrhnúť deklaráciu len ako propagandistický dokument, pretože jeho význam je oveľa väčší. Predstavuje vyvrcholenie viac ako poldruhastoročného života v kolóniách, počas ktorého si severoamerickí osadníci vypestovali svoje jedinečné názory na vládu a v tomto procese postupne prestali byť Angličanmi a stali sa Američanmi.

Dlhý list ponôš, ktoré Jefferson uviedol na podporu tvrdenia, že kráľ porušil svoje záväzky voči ľudu, by moderného čitateľa sotva presvedčil a navyše, ako všetci dobrí propagátori, Jefferson si dejiny pri-

spôsobil, aby vyhovovali jeho zámerom. Pri pozornom čítaní však zistíme, že ponosy obsahujú myšlienky, ktoré sú pre americkú demokraciu veľmi dôležité: vláda je zmluvou medzi ľuďmi a ak si neplní svoje povinnosti, možno ju zvrhnúť; vlády existujú na to, aby chránili práva a majetok svojich občanov; každá osoba obvinená zo zločinu má právo na súd s porotou seberoavných, štát nemôže prehľadávať domy občanov bez súdneho príkazu; a dane nemožno vyberať bez súhlasu ľudu.

Z hľadiska ústavy deklarácia slúžila niekoľkým cieľom. Zakotvila teóriu zmluvy ako základ americkej filozofie vlády, a to nielen pre revolučnú generáciu, ale aj pre ďalšie pokolenia. Dávno potom, ako sa na jednotlivé sťažnosti proti Jurajovi III. zabudlo, zostáva hlavným článkom viery Američanov presvedčenie, že úlohou vlády je chrániť práva ľudu a ak to nerobí, možno ju rozpustiť.

Ale aj keď sa Deklarácia opiera o skúsenosti mnohých generácií Angličanov a Američanov, ide oveľa ďalej, a vlastne, ako poznamenali mnohí moderní autori, je to radikálne vyhlásenie vo vzťahu k úlohe vlády. Keď koncom stredoveku začali v Európe vznikať národné štáty, prevládala všeobecná mienka, že vlády existujú na to, aby zabezpečovali poriadok a chránili stabilitu spoločnosti. Ale Deklarácia nezávislosti, hoci nepopiera potrebu zachovania poriadku, tvrdí, že hlavnou

úlohou vlády je chrániť práva jednotlivca. Po prvý raz nie je najdôležitejšou spoločnosť, ale jednotlivec, a úspech vlády netreba hodnotiť podľa toho, ako dobre je spravovaná spoločnosť, ale do akej miery je jednotlivec slobodný od vlády.

Jeffersonovo vznešené vyhlásenie práv ľudstva sa tak stalo majákom pre budúce generácie, a to nielen v Spojených štátoch, ale na celom svete. Treba si uvedomiť, že Jefferson odkazoval na neskorší čas, keďže americká spoločnosť v osemnástom storočí sa nesprávala ku všetkým ľuďom rovnako. Domorodí Američania, nemajetní ľudia, ženy a najmä čierni otroci sa nepokladali za rovných a nijaké práva sa im nepriznávali. Vyhlásenie sa však stalo cieľom, ideálom a malo sa stať normou, podľa ktorej americká spoločnosť bude – a ešte vždy aj je – posudzovaná.

Vývoj americkej demokracie v mnohých smeroch vysvetľuje premisy načrtnuté v Deklarácii nezávislosti: že niektoré pravdy sú samozrejme, že ľudia sú si stvorení rovní, že sú obdarení neodňateľnými právami, že vláda odvodzuje svoju moc od súhlasu tých, ktorým vládne, a že úlohou vlády je chrániť tieto práva. Takéto názory do dnešných dní nestratili svoju moc inšpirovať ľudí. Sú mierou, ktorou sa hodnotia aj úspechy americkej demokracie aj jej neúspechy.

Odporúčaná literatúra: Významné diela o revolučnom období a o úlohe Deklarácie nezávislosti: Bailyn, B.: *The Ideological Origins of the American Revolution* (1967); Wood, G.: *The Creation of the American Revolution* (1992). O pretrvávajúcom vplyve tohto dokumentu pozri: Wills, G.: *Inventing America: Jefferson's Declaration of Independence* (1978). Významom Deklarácie pre rozvoj vlády sa zaoberá Martin Diamond: *The Declaration and the Constitution: Liberty, Democracy, and the Founders*, *Public Interest* 41 (1975): 39.

VYHLÁSENIE NEZÁVISLOSTI

Keď v priebehu ľudskej histórie musí niektorý národ zrušiť politické zväzky, ktoré ho viažu s iným národom, a zaujať medzi svetovými mocnosťami vlastné a rovnocenné miesto, na ktoré ho oprávňujú prírodné aj Božie zákony, náležitá úcta k mienke sveta si vyžaduje, aby taký národ vyhlásil dôvody, ktoré ho vedú k odtrhnutiu.

Pokladáme za samozrejmé pravdy, že všetci ľudia boli stvorení ako seberovní, že ich Stvoriteľ obdaril určitými neodňateľnými právami, medzi ktoré patrí právo na život, slobodu a budovanie osobného šťastia. Že na zabezpečenie týchto práv si ľudia vytvárajú vlády, odvodzujúce svoju oprávnenú moc zo súhlasu tých, ktorým vládnu. Že kedykoľvek začne byť niektorá vláda týmto cieľom na prekážku, ľud má právo zmeniť ju alebo zrušiť a vytvoriť vládu novú, ktorá by sa zakladala na takých zásadách a mala právomoc upravenú takým spôsobom, ako uzná ľud za najvhodnejšie, aby zaručil svoju bezpečnosť a šťastie. Rozvážnosť síce prikazuje, aby sa dlho existujúce vlády nemenili z ľahkovážnych a krátkodobých dôvodov; skúsenosti takisto poukazujú na to, že ľudstvo skôr vydrží utrpenie, pokiaľ je zlo znesiteľné, než by urobilo nápravu a zavrholo vžitú formu. Ak sa však dlhý sled nešťarov a násilných uchvátení prenasledujúcich stále ten istý objekt rozvíja do podoby podriadenosti úplnému despotizmu, je ich právom, je ich povinnosťou zvrhnúť takú vládu a postarať sa o nových strážcov svojej budúcej bezpečnosti. Tak aj kolónie trpezlivo znášali utrpenie, a preto sa dnes črtá nevyhnutnosť, ktorá ich núti k tomu, aby zmenili svoj bývalý vládny systém. Vláda terajšieho kráľa Veľkej Británie je vládou opakovaných krívd a skutkov bezprávia, jednoznačne smerujúcich k zavedeniu úplného násillia nad týmito štátmi. Na dôkaz toho nech sú nestrannému svetu predložené fakty.

Odmietol súhlasiť so zákonmi, ktoré boli najprospešnejšie a nevyhnutné pre verejné blaho.

Zakázal svojim guvernérom schvaľovať zákony s bezprostrednou a naliehavou dôležitosťou, iba keby nevstúpili do platnosti, kým ich neschválili on; a keď bola ich platnosť zadržaná, vôbec im nevenoval pozornosť.

Odmietol schváliť zákony v prospech obyvateľov veľkých území, pokiaľ by sa nezriekli svojho práva na zastúpenie v zákonodarnom zbore, práva, ktoré je pre nich nadovšetko cenné a ktoré naháňa strach len tyranom.

Zvolával zákonodarné zhromaždenia na nezvyčajné a nevyhovujúce miesta, vzdialené od ich archívov, s jediným cieľom, aby ich unavil a donútil súhlasiť s jeho opatreniami.

Opakovane rozpúšťal Snemovňu reprezentantov, lebo s odvážnou neústupnosťou odporovala jeho útokom na práva ľudu.

Po takých rozpusteniach dlho odmietal umožniť zvolenie novej snemovne, čím sa zákonodarná moc, ktorú nie je možné zničiť, vrátila do rúk širokých vrstiev ľudu, zatiaľ čo štát bol vystavený všetkým nebezpečenstvám vonkajšieho vpádu a vnútorných zmätkov.

Usiloval sa zabrániť osídleniu týchto štátov tým, že maril prijatie naturalizačných zákonov, odmietal schváliť zákony na podporu ich prisťahovalectva a sťažoval podmienky na získavanie novej pôdy.

Prekážal výkonu spravodlivosti tým, že odmietal schváliť zákony ustanovujúce sudcovské právomoci.

Urobil sudcov závislými výlučne od svojej vôle tým, že im prideloval úrad a určoval výšku a vyplácanie ich plátov.

Zriadil množstvo nových úradov a poslal sem húfy úradníkov, aby týrali náš ľud a vyjedali ho z jeho podstaty.

Udržiaval u nás aj v čase mieru nečinné armády bez súhlasu nášho zákonodarného zboru.

Pričinil sa, aby armáda bola nezávislá od civilnej moci a nadradená nad ňou.

Spolčil sa s inými, aby nás podriadil súdnej právomoci, ktorá je cudzia nášmu založeniu a naše zákony ju neuznávajú, dávajúc svoj súhlas k zákonom vydaným falošnou zákonodarnou mocou:

Na ubytovanie veľkých jednotiek ozbrojeného vojska u nás.

Na ich ochranu pred potrestaním za akékoľvek vraždy, ktoré by spáchali na obyvateľoch týchto štátov, prostredníctvom falošných procesov.

Na zamedzenie nášho obchodovania so všetkými časťami sveta.

Na naše zdanenie bez nášho súhlasu.

Na to, aby nás zbavil mnohých prípadov a výsad procesu s porotou.

Na to, aby sme boli posielaní za more a tam súdení za údajné priestupky.

Na zrušenie slobodného systému anglických zákonov v susednej provincii, kde ustanovil despotickú vládu a rozšíril hranice, aby tak vytvoril precedens a zároveň vhodný nástroj na zavedenie tej istej absolutistickej vlády v kolóniách.

Na to, aby nám vzal naše charty, zrušil naše najcennejšie zákony a podstatne zmenil formy vlády.

Na to, aby zastavil činnosť našich zákonodarných zborov a vyhlásil sa za oprávneného vydávať nám sám akékoľvek zákony.

Vzdal sa u nás vlády tým, že nám odoprel ochranu a vyhlásil vojnu.

Plienil naše more, pustošil naše pobrežie, páliť naše mestá a pripravoval o život našich ľudí.

V súčasnosti k nám prepravuje veľké armády cudzích žoldnierov, aby tak dokončil dielo smrti, pustošenia a násillia, ktoré sa už začalo ukrutnými a vierolomnými udalosťami nemajúcimi obdoby ani v tých najbarbarskejších časoch a úplne nedôstojnými hlavy civilizovaného národa.

Nútil našich spoluobčanov zajatých na širom mori, aby zdvihli zbrane proti svojej vlasti a stali sa katmi svojich priateľov a bratov, alebo sami zahynuli ich rukou.

Podnecoval medzi nami domáce povstania a usiloval sa poslať na našich ľudí žijúcich v pohraničí krutých indiánskych divochov, ktorých známym pravidlom boja je pozabíjať všetkých, bez ohľadu na vek, pohlavie a stav.

Pri každom z týchto prípadov útlaku sme veľmi pokorne prosili o nápravu; ako odpoveď na naše opakované prosby prichádzali len opakované príkoria. Panovník, ktorého charakter je takto poznamenaný všetkými činmi, akými sa dá označiť tyran, sa nehodí za vládcu slobodného ľudu.

A nespúšťali sme zo zreteľa ani svojich britských bratov. Z času na čas sme ich upozorňovali na pokusy ich zákonodarstva podrobiť nás neospravedlniteľným súdnym nariadeniam. Pripomínali sme im svoje problémy s vystaňovalctvom a tunajším osídľovaním. Dovoľávali sme sa ich vrodenej spravodlivosti a veľkorysosti a zaprisahávali sme ich v mene zväzkov nášho príbuzenstva, aby sa postavili proti všetkým týmto násilnostiam, ktoré nevyhnutne povedú k prerušeniu nášho spojenectva a vzťahov. Oni však boli hluchí k hlasu spravodlivosti a pokrvnosti. Nezostáva nám teda iné, ako podriaďiť sa nevyhnutnosti, ktorá nás núti k odtrhnutiu, a zaujať k nim rovnaký postoj ako k ostatnému svetu: nepriatelia vo vojne, priatelia v mieri.

Preto my, predstavitelia Spojených štátov amerických, zhromaždení na generálnom Kongrese, dovoľávajúc sa u najvyššieho sudcu sveta správnosť svojich úmyslov, v mene a so súhlasom čestného ľudu týchto kolónií slávnostne dávame na vedomie a vyhlasujeme, že tieto spojené kolónie tvoria a podľa práva aj majú tvoriť slobodné a nezávislé štáty... A na podporu tohto vyhlásenia, pevne sa spoliehajúc na ochranu Božej Prozreteľnosti, navzájom sa zaväzujeme svojimi životmi, svojím majetkom a posvätnou úctou.

F. N. Thorpe, ed.: *Federal and State Constitutions*, vol. 1 (1909), 3.

Mayflowerská zmluva (1620)

Osadníci, ktorí prišli do Nového sveta, si so sebou priniesli veľké množstvo batožiny vo forme myšlienok a názorov, ktoré im boli v Anglicku blízke. V skutočnosti mnohí z nich, ako napríklad puritáni, prišli do Ameriky s cieľom žiť vo väčšej zhode s týmito názormi. Pútnici, jedna časť puritánov, prišli k brehom Massachusetts v novembri roku 1620 s úmyslom žiť posvätený život v zhode s biblickými prikázaniami a pri tom vybudovať „mesto na vrchu“, ktoré by bolo majákom celému svetu.

Napriek náboženskému entuziazmu pútnici vedeli, že anglická kolónia založená niekoľko rokov predtým v Jamestowne vo Virginii sa prakticky rozpadla v dôsledku nedostatku pevnej vlády a vedenia. Nechceli urobiť rovnakú chybu, a tak sa dohodli, že len čo bude ustanovená vláda, budú sa riadiť príkazmi jej vodcov.

Pri práci na zmluve vychádzali pútnici z dvoch silných tradícií. Jednou z nich bola koncepcia spoločenskej zmluvy, ktorá pochádzala

ešte z biblických čias a nadobudla jasnejšie vyjadrenie v prácach Thomasa Hobbesa a Johna Locka v neskorších rokoch 17. storočia. Druhou bola viera v zmluvy. Pútnici verili, že zmluvy neexistujú iba medzi Bohom a človekom, ale aj medzi ľuďmi navzájom. Pútnici používali zmluvy pri zakladaní svojich náboženských spoločností v Starom svete. Mayflowerská zmluva je takouto zmluvou, v ktorej sa osadníci dohodli vytvoriť vládu a dodržiavať jej pravidlá.

Mayflowerská zmluva je často označovaná za prvú ústavu Ameriky, nie je však ústavou v zmysle vytvorenia základnej štruktúry štátu. Jej význam tkvie v presvedčení, že štát je formou zmluvy a ak má byť legitímny, musí svoju moc odvodzovať od súhlasu ovládaných. Osadníci si uvedomovali, že každý nemusí súhlasiť so všetkými aktivitami vlády, ktorú vytvárali. Rovnako ako nasledujúce generácie považovali však za legitímnu iba vládu, ktorá odvodzovala svoju moc od súhlasu tých, ktorým si nárokovala vládnuť.

Odporúčaná literatúra: Bradford, W.: *Of Plymouth Plantation* (Morison, ed., 1952); Langdon, G.: *Pilgrim Colony* (1966); Demos, J.: *A Little Commonwealth* (1970)